

Ю. А. Дем'янчук, Т. М. Приходько

РОЗВИТОК ВЗАЄМОВІДНОСИН УКРАЇНИ З РЕСПУБЛІКОЮ БІЛОРУСЬ ЗА РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

У статті розглядаються історичні чинники формування співробітництва Республіки Білорусь з Україною після 1991 р. Не дивлячись на різну зовнішньополітичну орієнтацію, економічну політику, обрану політичними елітами після розпаду СРСР, країнам вдалося зберегти позитивну динаміку у розвитку двосторонніх відносин, завдяки економічній та культурній співпраці.

Ключові слова: двосторонні відносини, міждержавне співробітництво, культурні зв'язки, економічна співпраця.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. світове співтовариство увійшло в період глибоких економічних та соціально-політичних трансформацій, пов'язаних з глобалізацією. Це призвело до суттєвих змін у зовнішній і внутрішній політиці національних держав, триває подальша стратифікація країн на міжнародній арені, що виливалося у створення регіональних, міждержавних та наднаціональних структур. І тому зараз, коли світ майже став цілісною системою, практично за всіма основними параметрами суспільного життя, окремі народи фактично не мають вибору – приймати чи ні участь в міжрегіональному та міждержавному співробітництві завдяки глобалізаційним процесам [1, 35]. Виходячи з цього, багато українських, білоруських та російських учених приділяють увагу питанням історичного вибору своїх народів, у рамках пошуку місця своєї країни на міжнародній арені. Тому дослідження стану відносин між Україною та Білоруссю, двома колишніми «братніми республіками» СРСР, які обрали різні вектори зовнішньополітичних відносин, є актуальним. Цей факт підсилюється тим, що в умовах світової фінансово-економічної кризи, аналіз міжрегіональних взаємодій нашої країни повинен допомогти правильно визначити її зовнішньополітичні пріоритети [2, 11].

Слід зазначити, що цим питанням значну увагу приділяє сучасна публіцистика. Зокрема в Інтернеті можна знайти спроби проаналізувати сучасний стан та перспективи українсько-білоруських відносин. На жаль, існує значно менша кількість наукових досліджень, які б узагальнювали доробки та проблеми двосторонніх відносин Києва та Мінська, за винятком роботи С. Вдовенкова [3], який намагався визначити головні етапи та форми українсько-білоруських відносин. Інші українські вчені приділяють увагу аналізу економічних зв'язків наших країн [4], прикордонному та регіональному співробітництву [5; 6], співставленню трансформації політичних систем [7], намагаються визначити геополітичні чинники взаємовідносин [8]. Залишається чимало питань, що не знайшли достатньої уваги у дослідників, що й визначило мету цієї статті.

Наприкінці 1980 – на початку 90-х рр. політичне життя слов'янських народів зазнало кардинальних змін. Занепад, а потім і розпад Радянського Союзу призвели до краху соціалістичних режимів та до початку трансформації політичних систем у Східній Європі та колишніх радянських республіках. У центральноевропейських країнах пріоритет отримали парламентські форми правління, а на пострадянському просторі більшість країн створили президентські республіки [9, 58]. В нових незалежних країнах почалося проведення політичних та економічних реформ, визначалися нові національні пріоритети.

28 грудня 1991 р. керівники України, Білорусі та Росії підписали договір про утворення Співдружності незалежних держав (СНД), що мала допомогти зберегти тісні зв'язки між новоствореними державами після розпаду СРСР. Україна від початку незалежності унікала глибо-

ких інтеграційних процесів з колишніми радянськими республіками, віддаючи перевагу активній співпраці переважно в економічній сфері. Натомість Білорусь уже з 1994 р. взяла чіткий курс на поглиблення співробітництва з Росією, що відповідав настроям більшості населення країни. Це призвело до створення 1997 р. союзу Росії та Білорусі, а 1999 р. – до створення Союзної держави. І хоча підписані угоди були вигідними, до сьогодні Білорусь та Росія так і не змогли завершити заплановані об'єднавчі процеси. Не створено загальносоюзні органи влади, збройні сили, не введена єдина валюта, не інтегрована економіка.

Проте, географічна та культурна близькість України та Білорусі сприяли налагодженню тісних економічних і культурних контактів між цими країнами, що мають спільні риси. Їх можна охарактеризувати як найдеідеологізовані і найнеконфліктніші відносини між сусідніми країнами колишнього СРСР. Це призвело до того, що Білорусь поступово стала важливим політичним та економічним партнером України. Як результат, підписано Договір про дружбу, добросусідство і співробітництво між Україною і Республікою Білорусь 17 липня 1995 р., що був ратифікований Верховною Радою України 1997 р. [10].

Це обумовлено низкою причин. *По-перше*, наявність спільного українсько-білоруського кордону. *По-друге*, ще від часів Радянського Союзу Україна й Білорусь мають взаємозалежну систему транспортних комунікацій. *По-третє*, українців і білорусів поєднують родинні зв'язки, в обох країнах проживають численні діаспори. *По-четверте*, Україна та Білорусь мають багато спільного у своїй історії, в обох державах сильні позиції християнської церкви. *По-п'яте*, визначальним моментом у двосторонніх відносинах є те, що і Україна, і Білорусь відчутно постраждали внаслідок катастрофи на Чорнобильській атомній станції. *По-шосте*, для України Білорусь є важливою транзитною країною, через яку нам зручно підтримувати відносини з Балтійськими та Скандинавськими державами. *По-сьоме*, Білорусь – важливий економічний партнер України [11]. В економічній сфері на початку ХХІ ст. українсько-білоруські відносини мали позитивну динаміку. Так, 2005 р. товарообіг з Україною становив \$1801,7 млн. і, порівняно з 2004 р., збільшився на 66,1%; експорт Білорусі в Україну 2005 р. сягнув \$907,8 млн. (збільшився на 68,2%), імпорт – \$893,9 млн. (зріс на 64,0%). Загальний обсяг зовнішньої торгівлі Республіки Білорусь 2005 р. склав \$32,7 млрд., при цьому, 6% у його структурі припадає на Україну [12].

У подальшому Україна і Білорусь співпрацювали у таких сферах. 1. *Паливно-енергетична*. Серед останніх контактів слід відзначити засідання Робочої групи із співробітництва між Україною та Республікою Білорусь у сфері енергетики за напрямками: електроенергетика, газопостачання, нафта і нафтопостачання [13]. 2. *Транспортна*. Перше засідання українсько-білоруської Робочої групи з питань транспорту, на якій обговорювався розвиток комбінованих вантажоперевезень за напрямом Балтійське море – Чорне море, а також автомобільних перевезень, відбулося в Києві 22 – 24 березня 2006 р. 3. *Виробничої кооперації*. За даними Посольства Республіки Білорусь в Україні, білоруські машинобудівні підприємства 2005 р. збільшили імпорт комплектуючих з України й відповідно значно наростили обсяг поставок високотехнологічної продукції в сусідню країну.

Державним комітетом статистики України на території нашої країни зареєстровано 83 підприємства з білоруським капіталом. Загальний обсяг білоруських інвестицій становить близько \$12,8 млн. Вони переважно зосереджені у видобувній промисловості (\$5,2 млн.), на транспорті (\$2,1 млн.), у галузі надання послуг з охорони здоров'я і соціальної допомоги (\$1,9 млн.), у машинобудуванні (\$1,5 млн.). За даними Міністерства статистики

й аналізу Білорусі, зареєстровано 54 спільних та іноземних підприємств за участю українського капіталу (\$2,8 млн.) [12]. Отже, українсько-білоруські відносини на рівні підприємств і підприємницьких структур розвивались стабільно, швидкими темпами, із наростаючою динамікою.

У 2008 р. Україна посіла третє місце серед країн, з якими торгувала Білорусь (остання за цим показником для України – сьома). Товарообіг в тому ж році наблизився до \$5 млрд. [14, 18]. Якщо розглядати питання активізації економічних відносин на сучасному етапі, то в них зацікавлені обидві країни. Основними складовими українського експорту є метал, продукція машинобудування, харчової промисловості, транспортні послуги. Білорусь постачає значну кількість сільськогосподарської техніки, а також продукцію харчової галузі. Співробітництво між нашими країнами активно зростало в науково-технічній, військово-технічній галузях та культурній сфері.

Потрібно окремо відзначити міжрегіональне співробітництво. Можливості України та Білорусі, якщо вони будуть виступати з єдиних позицій, постійно зростатимуть, а Київ і Мінськ можуть разом вести діалог не тільки зі сходом але й з заходом. Підтверджує це й виступ президента Білорусі О. Лукашенка 2006 р. на прес-конференції українським ЗМІ, де він заявив: «Що стосується союзної держави з Україною, ви вважаєте це був би зовсім поганий проект? Дай Бог, щоб це коли-небудь сталося. І повірте, з цими державами рахувались би всі». Далі білоруський президент говорив про ті переваги, які можуть бути в наших держав за тісного співробітництва. По-перше, Україна і Білорусь схожі, по-друге, було б на багато простіше домовитись, по-третє, ми багато чого могли б «вторгувати» для своїх народів, хоча б тому, що це була б значуща держава і з нами б рахувалися [15].

Український і білоруський народи мають історично близькі культуру, мову, традиції та звичаї. Все це сприяє збереженню існуючих і налагодженню нових контактів у культурній та гуманітарній сферах. Як свідчить історія розвитку людства, найбільш стійкі зв'язки між народами встановлює культура. Етнічна спорідненість та культурні стосунки двох братніх народів сформували підґрунтя взаємин на довгі роки. В Україні діє біля 20 білоруських національно-культурних громад. У Білорусі функціонує республіканське білоруське суспільне об'єднання українців «Варта», створене 1991 р., яке координує роботу громадських організацій українців «Верховина» (Гомель), «Радислав» (Вітебськ), «Заповіт» (Мінськ), «Обрій» (п. Колодищи Мінського району), «Країни» (Молодечно), «Дніпро» (Могильов), «Славутич» (Бобруйськ), «Трембіта» (Ліда). У Бресті діє навчально-педагогічний союз «Берегиня», в Гродно об'єднання українців «Барвінок». Всього ці громади об'єднують біля 4 тис. українців [16].

Ці організації багато роблять для відродження та збереження рідної мови, історичних пам'яток, народних традицій, постійно беруть участь у Всебілоруському фестивалі національних культур, який щороку проходить у Гродно. За ініціативою Республіканського білоруського об'єднання українців «Варта» 2002 р. був проголошений роком Т. Шевченка в Республіці Білорусь. За безпосередньої допомоги Посольства України в Республіці Білорусь були встановлені пам'ятники поету в Мінську, Бресті, Гомелі, Могильові. Також була увічнена пам'ять П. Орлика, який народився у с. Косути, нині Вілейського району Мінської області. Проведені спільні ювілейні літературні вечори, присвячені Т. Шевченку, Лесі Українці, І. Франку, В. Сосурі, Я. Купалі, Я. Колосу, Дню незалежності України. Проводиться систематична робота об'єднання з підготовки та публікації газети «Українець в Білорусі».

Сучасний період національного відродження засвідчує, що українці в Білорусі не втратили своєї мови, культури, традицій. Білоруси із цікавістю відносяться до всього українського, як і українці до білоруського. Тому причин для загострення відносин на національному ґрунті немає. Цьому сприяє і державна політика обох країн. Таким чином, можна стверджувати, що Україна та Білорусь виступають на міжнародній арені як рівноправні партнери та мають значний потенціал для продуктивного співробітництва. Питання історично стоїть так, що тісна співпраця не просто потрібна, а необхідна для України та Білорусі, якщо ми хочемо зберегти свою незалежність та активно розвиватися у світовому просторі.

1. Чумаков А.Н. Глобализация и космополитизм в контексте современности // Вопросы философии. – 2009. – № 9.
2. Бабосов Е.М. Восточнославянские взаимодействия – важный фактор преодоления глобального кризиса // Менталитет славян и интернациональные процессы: история, современность, перспективы: Мат. VI междунауч. конф. – Гомель, 2009.
3. Вдовенко С. Україна – Білорусь: взаємовідносини на перехрестях перемін. – Чернігів: Управління у справах преси та інформації, 2010.
4. Слишова С. Зовнішні економічні зв'язки між Україною і Республікою Білорусь: сутність та організаційно – економічні аспекти їх вдосконалення. – К., 2002.
5. Мокій А.І. та ін. Напрями інтенсифікації українсько-білоруських зв'язків прикордонних областей // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: Сб. науч. тр. – Донецк, 2007.
6. Плаксенко М.Л. Актуальні питання українсько-білоруських відносин у контексті ініціативи ЄС «Східне партнерство» // Стратегічні пріоритети. – 2010. – № 1.
7. Долженков О. Україна – Білорусь: досвід політичної трансформації. – Одеса, 2003.
8. Черник П.П. Геополітичний вимір сучасних українсько-білоруських відносин // Військово-науковий вісник. – 2009. – № 11.
9. Карасев, В., Кириленко, В. Метаморфозы и антиномии политического режима Украины 2006–2007 гг. // Мировая экономика и международные отношения. – 2008. – № 9.
10. Договір про дружбу, добросусідство і співробітництво між Україною і Республікою Білорусь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/112_692.
11. Соскін О. Українсько-білоруські відносини: сучасний стан і сценарій розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soskin.info/ea/2006/9-10/20060911.html>.
12. Офіційний сайт Посольства Республіки Білорусь в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.belembassy.org.ua/index.php?id=4&ch_id=7.
13. Газета «Белорусский партизан» від 10 жовтня 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.belaruspartizan.org/bp-forte.
14. Кольчанка І. Регіональні вектори // Беларусь. – 2010. – № 5.
15. Из интервью О. Г. Лукашенко украинским СМИ // УНІАН, 23 лист. 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unian.net.
16. Гімаїраў А. Беларусь-українське адносіны ў 1991 – 2006 гг. // Беларуські гістарычны часопіс. – 2007. – № 2.

Dem'yanchuk Yu.A., Prykhodko T.M. The development of the relations between the Ukraine and Belarus Republic in the period of the independence. The article is dedicated to the historical factors of the formation of the cooperation between the Belarus and Ukraine Republic after the 1991th. Despite the different foreign political orientation and economical politics, these countries succeeded in keeping the positive dynamics in the development of the bilateral relations thanks to the economic and cultural cooperation.

Key words: bilateral relations, international cooperation, culture, economic cooperation.